

ביטחונה של סין: ההשלכות על ישראל

שי פלדמן

תהליך הצמיחה הכלכלית שממנו נהנית סין בשנים האחרונות, הרחיב באורח ניכר את היקף המשאבים, שהמדינה מעמידה לצורך התעצמותה הצבאית. במקביל לצמצום נמשך במספר החיילים המשרתים בצבא הסיני מושקעים מאמצים אדירים בשיפור איכותו. זאת, תוך הכנסת טכנולוגיות מתקדמות הנרכשות במערב – כולל בישראל – בפלטפורמות שבהן מצטייד הצבא באמצעות ייצור עצמי, או על-ידי רכישה ממדינות אחרות, בעיקר מרוסיה.

אתגרים ותפיסות איום

בעיני סין מצטיירת ארצות-הברית כאבן הנגף הגדולה ביותר העומדת בדרכה לממש את יעדיה הלאומיים. וושינגטון נראית בעיני בייגינג כנחושה לעשות כל מאמץ להנציח ולבצר את מעמדה כמעצמת-העל היחידה בעידן שלאחר המלחמה הקרה. סין גורסת, כי ארצות-הברית מגבירה באורח מתמיד את עוצמתה הצבאית, זאת בשעה שהאיום הנשקף לביטחונה נעלם עם קריסתה של ברית-המועצות. יתר על כן, במטרה לבצר את מעמדה, נתפסת ארצות-הברית כחותרת להחלשתה של סין, ולשם כך היא פועלת בין היתר להכשלת מאמציה של זו למימוש ריבונותה. זאת, לדעת סין, הסיבה לתמיכתה הנמשכת של ארצות-הברית בטייוואן, הנתפסת בעיניה כהפרה של מחויבויות והבטחות מפורשות רבות, שנתנה וושינגטון לבייגינג. לאחרונה, מעריך השלטון הסיני, כי ארצות-הברית מגבירה את נוכחותה הצבאית ואת מעורבותה במדינות האזור. לדעתו, ארצות-הברית מגדילה את היקף שיתוף-הפעולה הביטחוני ואת עומקו עם יפן ודרום-קוריאה, ומשפרת את יחסיה עם הפיליפינים וסינגפור. במיוחד מציינים הסינים

מטרת המאמר היא לתאר את הכוחות הפועלים בצפון-מזרח אסיה – בייחוד בהקשר של יחסי סין-טייוואן – ולהזהיר מפני הסתבכות אפשרית מצידה של ישראל באזור.

יעדיה של סין ועוצמתה

היעד הראשון במעלה של סין הוא מימוש ריבונותה על כל חבלי הארץ השייכים לה על-פי תפיסתה. לאחר שהצליחה להחיל את ריבונותה על הונג-קונג ומקאו, מרכזת עתה סין את מאמציה "לאיחודה-מחדש בדרכי שלום" (peaceful reunification) של טיוואן עם יתר חלקי המדינה. בכירים בשלטון הסיני גורסים, כי עמדתה של סין בנושא הזה מתונה. לדבריהם, מטרתה לממש את האיחוד הזה היא בעיקר בתחום הסמלי-דיפלומטי: היינו, על טיוואן להתנער מכל גילויי העצמאות, ולקבל על עצמה מעמד של מחוז בסין, ובתוך כך עליה לאמץ את דגלה של סין ואת המנונה הלאומי. הם מדגישים, שטייוואן תוכל להמשיך לפעול על-פי שיטת המשטר הקיימת באי, תחת הסיסמה: "שתי מערכות - מדינה אחת." נוסף על העיקרון הזה, אשר יושם כבר בעת החלת ריבונותה של סין על הונג-קונג, הם מבטיחים, כי טיוואן תוכל להמשיך לקיים את כוחה הצבאי, זאת, כאמצעי ביטחון אך לא כסממן של ריבונות.

בד בבד ממשיכה סין לפתח את יכולתה לממש את יעדיה הלאומיים. תחת הנהגתו של דנג שיאואו פינג פתח המשטר הקומוניסטי את שערי המדינה להשקעות זרות ולסחר עם העולם החיצון. המשטר אף הנהיג ליברליזציה פנימית והפרטה משמעותית, וסין מתנהלת במידה הולכת וגוברת על-פי הכללים של כלכלת שוק. הדבר הביא לצמיחה כלכלית מואצת, המורגשת בכל תחום בבייגינג הבירה ובחלק ממחוזותיה של המדינה.

יעדיה הלאומיים של סין וניסיונותיה לממש אותם עלולים לחולל משברים בזירת צפון-מזרח אסיה. אין להוציא מכלל אפשרות, שהמשברים האלה יסלימו לכלל התנגשות צבאית – גם אם בהיקף מוגבל – כפי שכמעט אירע בין סין לטייוואן בחודש מארס 1996. מאז סוף שנות ה-70 מקיימת ישראל קשרים הדוקים עם סין, ובתחום הביטחוני התחזקו מאוד הקשרים האלה, לאחרונה. אולם, בטחון ישראל תלוי ביחסיה עם ארצות-הברית, הנתפסת בעיני סין כמכשול העיקרי בפני מאמציה לממש את יעדיה הלאומיים. כך, עלולה ישראל למצוא את עצמה בין הפטיש והסדן באזור רווי מתיחות זה.

בשנים האחרונות הצליחה ישראל לשפר את יחסיה גם עם יפן ודרום-קוריאה. זאת, בשעה ששיתוף הפעולה בין יפן וארצות-הברית ממלא אף הוא תפקיד חשוב בתפיסתה של סין את מערכת האיומים שבפניהם היא ניצבת. נוסף על כך, התגברות המתיחות בצפון-מזרח אסיה, ובעקבותיה עליית הביקוש לטכנולוגיה צבאית מצידה של טיוואן, יכולות להוות פיתוי לתעשיות הביטחון של ישראל. התהליכים הללו עלולים לגרום להסתבכותה של ישראל, ועליה להיזהר מאוד מפני מעורבות ישירה או עקיפה באזור, שכן מעורבות כזאת עלולה לחבל הן ביחסיה המסורתיים עם ארצות-הברית, והן ביחסיה המתהדקים עם סין ויפן.

הדיון במאמר זה נוגע גם בזווית האמריקנית של הסוגיות האלה, אך אינו מנתח לעומק את הגורמים הפנימיים והחיצוניים, שישפיעו על יציוב מדיניותה של ארצות-הברית באזור.

מאמר זה נכתב בעקבות ביקור משלחת של מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים בסין, שבמסגרתו נערכו שיחות מקיפות עם אישים בכירים בסין בסוגיות שונות הקשורות לביטחון צפון-מזרח אסיה.

סין לממש את ריבונותה על טייוואן בעתיד. תפיסת הביטחון של סין מביאה בחשבון כמה תרחישים כאלה, העלולים להביא אותה לשימוש בכוחה הצבאי:

א. החלטת מנהיגי טייוואן להכריז על

עצמאותה. הנושא הזה מהווה עילה ברורה למלחמה ונראה, כי סין לא תהסס לסכן את כל הישגיה בתחום הכלכלי וכי היא תנקוט כל מהלך שידרש - כולל מהלכים העלולים לגרום להתנגשות צבאית עם ארצות-הברית - כדי לסקל מהלך כזה.

ב. התערבות גורמים זרים בענייניה

הפנימיים של סין. כיוון שנושא טייוואן נחשב בעיני סין כעניין פנימי נראה, כי הכוונה בביטוי "התערבות גורמים זרים" היא לאפשרות שתחול קפיצת-מדרגה בהיקף הסיוע שמעניקות מדינות זרות - ובראשן ארצות-הברית - לטייוואן.

ג. תהפוכות פנימיות בטייוואן.

להתפתחויות פנימיות באי, שיגרמו לחיזוק במעמדם של הגורמים הדוגלים בהכרזת עצמאות לטייוואן. במקרה זה עלולה סין לנקוט מהלך מנע צבאי בטרם יכריזו שליטי האי על עצמאותו.

ד. פיתוח יכולת גרעינית על-ידי טייוואן.

סין תנקוט מהלכי מנע - כולל כאלה הכרוכים בשימוש בכוח - אם יהיו בידיה ראיות לכך, שטייוואן מפתחת יכולת גרעינית. זאת, מתוך הערכה, שמשמעותה של יכולת גרעינית בידי טייוואן היא, שכל ניסיון בעתיד לממש את ריבונותה של סין על האי יהיה כרוך במחיר בלתי-נסבל.

סוגיית ה-TMD

נוסף על ההתפתחויות שצוינו לעיל כעלולות להביא למעשי איבה, מדגישים בכירים בשלטון הסיני נושא נוסף אותו הם רואים בדאגה רבה:

סיין-טייוואן: תרחישי הסלמה

כאמור, טייוואן מהווה כיום את המוקד המרכזי למימוש היעד הראשון במעלה של סין: יישום ריבונותה על כל השטחים והמחוזות, הנתפסים בעיניה כשייכים לה. עם זאת, בפועל נותר ערפול רב באשר לעמדתה של סין בנושא הזה. מחד גיסא, חוזרים הבכירים בממשלה ואומרים, כי אין בכוונת סין לעשות שימוש בכוח אלא להגיע "לאיחוד-מחדש בדרכי שלום". מאידך גיסא, מדגישים אישים בשלטון, כי לסבלנותה של סין בנושא הזה יש גבולות, וכי לא תמתין לעד להחלטה מצידה של טייוואן על שובה לחיקה של סין.

לפי שעה נמנעים מנהיגי סין מהגדרה מדויקת של לוחות-זמנים למימוש האיחוד עם טייוואן, אולם נראה, כי גם אם טייוואן עצמה לא תנקוט מהלכים במגמה ההפוכה - לביצור עצמאותה ולמניעת חזרתה לריבונותה של סין - קיימת סבירות לא נמוכה, כי יתחוללו משברים, העלולים לגרום להסלמה אם ייכשלו מאמציה של סין להביא "לאיחוד-מחדש בדרכי שלום".

האפשרות שסיין תפעיל כוח נגד טייוואן, גם אם בהיקף מוגבל, תעלה אם יחולו ההתפתחויות שבכוון לצמצם את יכולתה של

את שיתוף-הפעולה הגובר בין ארצות-הברית ויפן בתחום ההגנה נגד טילים בליסטיים. בעיני סין, משמשת צפון-קוריאה רק עילה להגברת עוצמתה של ארצות-הברית וחיזוק נוכחותה הצבאית - נוכחות, שנועדה לאמיתו של דבר, לבלום את כוחה העולה של סין.

יעדיה של ארצות-הברית מול סין ומעורבותה הגוברת בצפון-מזרח אסיה נתפסים בעיני אסטרטגים סינים כמשקפים את המגמות הכלליות הקיימות בשנים האחרונות בדפוסי הפעילות של ארצות-הברית. אם לאחר תום המלחמה הקרה היתה תקווה, שארצות-הברית תמלא תפקיד חיובי במסגרת הסדר העולמי החדש ואף תקדם מאמצים דו-צדדיים וגלובליים בתחום בקרת הנשק, הרי עתה סבורים הסינים, כי היא נוקטת מהלכים חד-צדדיים, המחבלים במאמצים האלה. המהלכים האלה החלו בהרחבת ברית נאט"ו בשלושה מישורים: במספר המדינות החברות בה, במנדט הברית ובמסגרת הגיאוגרפית לפעולתה.

המגמה הזאת באה לידי ביטוי בעיני סין גם בכוונתה של ארצות-הברית לפתח "מערכת להגנה לאומית" נגד טילים בליסטיים - גם במחיר ביטול האמנה האוסרת את הצבתן של מערכות נגד טילים בליסטיים (אמנת ה-ABM). בכך רואה סין משום נכונות אמריקנית להפר את המאזן הגרעיני, המהווה כיום את הבסיס ליציבות האסטרטגית. כך, לטענת סין, תומכת ארצות-הברית ביוזמות ובאמנות לבקרת נשק רק כאשר אלה משרתות את האינטרס הלאומי הצר שלה. נכונותה של וושינגטון לסגת מאמנת ה-ABM וסירובו של הסנאט האמריקני לאשרר את אמנת ה-CTBT הם, לדעת סין, הוכחה ניצחת למגמה הזאת.

האפשרות שטייוואן תצטייד במערכת הגנה נגד טילים בליסטיים (TMD). לטענתם, הצבתה של מערכת כזאת באי תפר את האיזון האסטרטגי, שהיווה את הבסיס ליציבות האזור.

הסינים גורסים, כי המשמעות הצבאית של מערכת TMD תהיה מוגבלת שכן יהיה ביכולתם לרכוש טילים בליסטיים ומערכות שיגור נוספות ו"להציף" כל מערכת הגנה, שתוצב באי. נראה אפוא, שהם חוששים יותר משתי השלכות אחרות שיהיו להצבתה של מערכת TMD בטייוואן: האחת, כלכלית - הדבר יחייב את סין להקדיש משאבים נוספים לחיזוק הזרוע האסטרטגית של כוחותיה הצבאיים. השנייה, מדינית - הדבר עלול להקנות לטייוואן תחושת ביטחון, העלולה לגרום לה להאמין, כי ביכולתה לעמוד בהשלכות שיהיו להכרזת עצמאות.

לעמדתה של סין בסוגיית הצבתה של מערכת TMD בטייוואן יש הקשר רחב יותר. אסטרטגיית ההרתעה של סין התבססה תמיד על מספר מוגבל של אמצעי שיגור וראשי חץ גרעיניים, וכך היא נמנעה מלהצטרף למרוץ החימוש המטורף, שבמהלכו הצטיידו ארצות-הברית וברית-המועצות בעשרות אלפי כלי נשק גרעיניים. אמינותה של אסטרטגיית "ההרתעה המינימלית" הזאת של סין התבססה על ההנחה, שהמעצמות האחרות יימנעו מהצטיידות במערכות להגנה נגד טילים בליסטיים, ולכן הסתמכה על כך, שאמצעי השיגור הספורים שבידיה יבטיחו את יכולתה להרתיע איומים ישירים לביטחונה ולקיומה. אין פלא אפוא, שסין רואה כיום את האפשרויות שארצות-הברית תציב מערכת להגנה לאומית (NMD) נגד טילים בליסטיים ושיפן וטייוואן יצטיידו במערכות TMD,

כמערכות את יסודות תורת הביטחון שלה. מנהיגיה סבורים, כי הצבת המערכות האלה תחייב את סין להקצאת משאבים יקרים בתחום המחקר, הפיתוח וההצטיידות באמצעי-לחימה חדשים. לטענתם, אם ייכפה מרוץ החימוש המיותר הזה על סין, לא תהיה לה כל סיבה להוסיף לשתף פעולה עם משטרי בקרת הנשק הגלובליים השונים. זאת, בייחוד בכל הקשור למשטרי ספקים, שאינם מעוגנים באמנות בין-לאומיות, למשל, המשטר למניעת הפצתה של טכנולוגיית הטילים (MTCR).

הסבירות למלחמה

המגמות המסתמנות בארצות-הברית ובזירת צפון-מזרח אסיה טומנות בחובן סבירות לא מבוטלת להתחוללות משברים העלולים להסתיים בהתנגשות צבאית, גם אם בהיקף מוגבל. בהתחשב בנטיות השוררות בווינגטון כיום - בייחוד בקרב חברי סנאט רפובליקנים - אין להוציא מכלל אפשרות, שבשנים הקרובות תחוש טיוואן, כי היא נהנית מגיבוי אמריקני מספיק למימוש אחד מדפוסי ההתנהגות העלולים לגרום לתגובה צבאית מצידה של סין. כאמור, גם בהעדר צעדים כאלה עלולה סין לאבד את סבלנותה לנוכח סירובה של טיוואן להסכים לביצוע "האיחוד-מחדש בדרכי שלום". זאת, במיוחד לנוכח העובדה, שהסינים מאמינים, כי הם מציעים לטייוואן "הצעה שלא ניתן לסרב לה" - במיוחד באשר לזכותה להמשיך להחזיק בצבא משלה.

נוסף על כך, התנגשות אלימה בצפון-מזרח אסיה עלולה להתפתח מתוך טעויות ועיוותי-תפיסה הדדיים. זאת, במיוחד לנוכח הערפול שנותר סביב מדיניותה של סין. ראשית, כלל לא ברור מהו לוח-הזמנים של בייגינג - עד מתי היא תמתין בסבלנות למימוש

"האיחוד-מחדש בדרכי שלום". שנית, קיים ערפול מובנה בכמה מהעילות למלחמה של סין בהקשר לטייוואן. כלל לא ברור איזו מידה של "התערבות גורמים זרים בענייניה הפנימיים של סין" עלולה לגרום תגובה צבאית מצידה. זאת, במיוחד לנוכח העובדה, שעל-פי תפיסתה של סין היו יפן וארצות-הברית מעורבות בפרשת טיוואן מראשיתה. שלישית, כלל לא ברור אילו "תהפוכות פנימיות" בטייוואן עלולות להביא לתגובה מצידה של סין. כך עלולה התנגשות צבאית להתפתח גם בלי שאחד מהצדדים התכוון לכך.

לכאורה, קשה להאמין, כי סין תפסיק לנהוג באורך רוח בהקשר לטייוואן וכי תגיב באורח קיצוני להתפתחויות שונות באופן שיסכן את כל המפעל הכלכלי האדיר שהיא בנתה בשנים האחרונות. עם זאת, יהיה זה בלתי-אחראי להתעלם מההזרות של הבכירים בשלטון הסיני לפיהן טיוואן היא חלק מארצם, והם לא יסבלו מהלכים שיחבלו במאמצים להביא להפיכת האי למחוז של סין.

ההשלכות על ישראל

בבחינת התחום הביטחוני בצפון-מזרח אסיה יש להביא בחשבון את הנקודות הבאות:

א. המגמות הקיימות בצפון-מזרח אסיה טומנות בחובן סבירות לא מועטה להתפתחות משברים, העלולים להסלים לכלל התנגשות צבאית באזור. סין עלולה לאבד את אורך-רוחה, או שטייוואן עלולה - בעידוד אמריקני או בלעדיו - לנקוט מהלכים שייתפסו בעיני סין כמיועדים לבצר את עצמאות האי. במצבים כאלה עלולה סין לנקוט מהלך צבאי גם תוך סיכון הישגיה הכלכליים.

ב. אם סין תנקוט מהלך צבאי נגד טיוואן, תתקשה ארצות-הברית להימנע ממעורבות ישירה בסכסוך.

הפיתוי למצוא שווקים חיצוניים, ובייחוד הרצון הטבעי לצמצם את העלויות הכרוכות בהצבתה של מערכת הגנה נגד טילים בליסטיים בישראל. זאת, באמצעות לקוחות נוספים שיירכשו חלק ממרכיבי המערכת, ובכך יתחלקו עם ישראל בהוצאות שהיו כרוכות בפיתוחן. סיוע ישראלי למאמציה של טייוואן בתחום הזה יגרום משבר קשה ביחסי סין-ישראל.

ג. לנוכח השפעתה של ישראל בוויינגטון ויחסיה המתהדקים עם סין וכן לאור חשיבותה הגוברת של סין כמעצמה עולמית במערך יחסי החוץ של ישראל – על ישראל לבחון את האפשרות, שהיא תוכל לסייע לצמצום אי-ההבנות בין וויינגטון לבייגיינג. זאת, תוך הפעלת גורמים לא-רשמיים שיפעלו בשתי הברירות ומתן תמורה משמעותית מצידה של סין: עצירת כל העברות הטכנולוגיה בתחום הטילים הבליסטיים והנשק הלא-קונוונציונלי מסין למדינות במזרח-התיכון, ובראשן סוריה ואיראן.

בהיקף פעילותה, המושפעת הן מהצמצום הנמשך בחלק השקלי של תקציב הביטחון של ישראל והן מצמצום שוק הנשק הבין-לאומי כתוצאה מהתפתחויות שונות, ובהן תהליכי הדמוקרטיזציה בדרום-אמריקה ובמרכזה, המהפכה בדרום-אפריקה והמשבר הכלכלי באסיה. כתוצאה מכך קיים תמריץ משמעותי למכור נשק למדינות צפון-מזרח אסיה.

ההערכות האלה מובילות למסקנות הבאות באשר ליחסיה של ישראל עם מדינות צפון-מזרח אסיה:

א. על ישראל לנקוט זהירות בכל הקשור למכירות נשק לסין ולהעברות טכנולוגיה צבאית אליה. המתח המתעורר מדי פעם ביחסי ארצות-הברית-ישראל בהקשר לנושאים האלה הנו מוגבל יחסית לאפשרות התרחשותה של התנגשות צבאית באזור, שבמסגרתה עלולים חיילים אמריקנים למצוא את מותם בעת שצבא סין יעשה שימוש בטכנולוגיה ישראלית. האפשרות הזאת עלולה להביא לשבר ביחסי ישראל-ארצות-הברית.

ב. על ישראל להימנע לחלוטין מהעברת טכנולוגיה צבאית לטייוואן. זאת, על אף

ג. יחסיה של ישראל עם ארצות-הברית עולים בחשיבותם על כל מערכת יחסים אחרת של ישראל, בוודאי בהשוואה ליחסי ישראל-סין. יחסי ישראל-ארצות-הברית מתנהלים במישורים רבים ומגוונים, והם מעוגנים בערכים משותפים ובאינטרסים אמריקניים רבים. ישראל מפיקה תועלת עצומה מהיחסים האלה מבחינות מדיניות, צבאית וכלכלית, ואין סיכוי, שבעתיד הנראה לעין תפתח ישראל מערכת יחסים דומה בהיקפה ובעומקה עם מדינה אחרת שתהיה שוות ערך למערכת היחסים המיוחדת הקיימת היום עם מעצמת העל היחידה - ארצות הברית.

ד. סין היא מדינה ענקית, שעוצמתה הולכת וגוברת, ויש לה חשיבות רבה גם לגבי ישראל. אוכלוסייתה מונה 1.2 מיליארד נפש, ובשנים האחרונות היא נהנית מצמיחה כלכלית מהירה ואדירת ממדים. כוח הקנייה של סין עולה; גם אם העלייה ברמת החיים תקיף 10% בלבד מתושביה, המדובר יהיה ב-120 מיליון איש - יותר מכל מדינה אירופית.

ה. תעשיית הביטחון של ישראל נאבדת על חייה. מאז אמצע שנות ה-80 חלה ירידה